

הפרק על הנביא מוחמד

סיכום מס' 5 – הנביא מוחמד

גישות מחקריות בחקר הדתות, מכה לפני הולדתו של מוחמד, אירועים בולטים בחייו של מוחמד עד ההתגלות הנבואית הראשונה¹

גישות מחקריות בחקר הדתות

בתחום זה של חקר הדתות קיימות שתי גישות מרכזיות שאת שתיהן יש להכיר. אנו נלמד על שתיהן:

1. **גישה מדעית/ביקורתית/חילונית** – נקודת מוצא מחקרית רציונלית, שאינה מפחדת למתוח ביקורת על דמויות קדושות המתוארות בכתבי הקודש. גישה זאת לא סבורה שכל מה שכתוב בכתבי הקודש אכן התרחש בפועל. בולטת בקרב חוקרי דתות שאינם דתיים או אפילו אינם משתייכים לאותה דת שהם חוקרים.

2. **גישה דתית-מסורתית** המתאפיינת באמונה דתית עמוקה שכל מה שכתוב בכתבי הקודש הוא אמת לאמיתה, גם אם הוא לא תמיד תואם את המציאות ההיסטורית. פעמים רבות היא נוצרת ע"י אנשי דת, ולכן, לא נמצא בה ביקורת על התכנים. כן נמצא תיאורי ניסים והתרחשויות בלתי רגילות. גישה זאת רואה בעין רעה את הגישה הראשונה ורואה בה כפירה ופגיעה בדת ובנציגיה. ספר הלימוד מתאר באופן כללי גישה זאת כדי להסביר לנו איך המוסלמים רואים את הסיטואציה. במקביל יש גם קטעים בהם מוצגת הגישה המדעית.

מכה לפני הולדתו של מוחמד

1. מרכז מסחרי, כלכלי ודתי חשוב מאוד בחצי האי ערב.
2. הכלכלה מתבססת על מספר ענפים מרכזיים:
 - א. מסחר אזורי ובינלאומי, שיירות ענק שיוצאו או חוזרות לעיר ומעשירות מאוד את סוחריה של העיר, תוך ניצול מיקומה האסטרטגי של העיר, והסכמים עם שבטים בדואים שיגנו על הסחורה, ולא יבזזו אותה.
 - ב. השקעה וקניה של שטחים חקלאיים מחוץ לעיר לשם אבטחת אספקת תוצרת חקלאית לעיר באופן קבוע.

¹ תולדות האסלאם ומדינות המזרח התיכון בעת החדשה בעריכת פרופ' ליאת קוזמא, רכס 2018, עמודים 17-20.

ג. הדת כמקור הכנסה בשל עלייה לרגל של אלפי אנשים למבנה הכעבה שבמכה, תוך ניצול הסכמה בין השבטים לא להילחם 4 חודשים בשנה. עולי הרגל מגיעים גם לירידים מסחריים ומכאן החיבור בין דת לכלכלה. דוגמא מרכזית: שוק עכאט' – מדובר ביריד גדול מאוד שהתקיים בעיר טאיף בסמוך למכה. ביריד מכרו וקנו סחורות, פתרו סכסוכים, חתמו הסכמים, קיימו תחרויות ספורט, כגון מרוצי גמלים, ותחרויות שירה. כל זאת גרם להתחזקות האמונה באלילים ולעליית חשיבותה של הדת במכה בהשוואה לשבטים.

אירועים בולטים בחייו של מוחמד עד ההתגלות הנבואית הראשונה

לידתו²

נולד בשנת 570 לספירה במכה כבן לעבדאללה (שכבר מת ככל הנראה לפני הולדתו) ואמינה. הוא בן לחמולת האשם שהייתה ידועה כמפורסמת ומכובדת, אם כי בשנים שלפני הולדת מוחמד ירדה במעמדה ולא נחשבה לחמולה מובילה במכה.

ע"פ הגישה מסורתית ישנם סימנים לכך שנולד כאן אדם קדוש. לסימנים אלו קוראים "סימני הנבואה" ("דלאאל אל-נבואה"):

1. העובדה שלפני הולדתו נכשל הצבא האתיופי, של אברהה, שהיה הנציב האתיופי בתימן, לכבוש את מכה ולהרוס את הכעבה בשל צבא הציפורים ששלח אללה ושהניסו את הפילים האתיופים. האירוע מתואר ב"סורת אל-פיל" – פרק הפיל – פרק מס' 105 בקוראן.

2. נזיר נוצרי סורי זיהה על גבו, בין כתפיו, כתם יוצא דופן המעיד על היותו נביא.

3. מוחמד עבר ניתוח מיוחד כאשר מלאכים הוציאו את לבו ורחצו אותו במי שלגים – אירוע הכשרת הלבבות.

מן הראוי לציין כי קיימת באסלאם גישה נוספת המדגישה דווקא את העובדה שמוחמד היה אדם פשוט ורגיל, ולא היה הבדל בינו לבין אנשים אחרים במכה. גישה זאת באה להדגיש את העובדה שכל מה שקרה למוחמד לאחר ההתגלות האלוהית הראשונה שלו בגיל 40 הייתה תוצאה של התערבות אללה, ושלא מדובר בנביא שקר שבדה מלבו את כל מה שסיפר לאנשי מכה.

ילדותו והתבגרותו

ילדותו של מוחמד לא הייתה פשוטה כלל ועיקר. הוא הופך יתום תוך מספר שנים. אביו מת לפני לידתו, ואמו מתה כאשר היה בן שש. הוא היה עלול להיקלע למצב ללא מוצא ("עני, יתום ועובד אלילים" כמתואר בקוראן) אילולי אומץ ע"י סבו (עבד אל-מטלב) ולאחר מכן ע"י דודו **אבו טאלב**, אביו של עלי, הדמות המרכזית בשיעה. אבו טאלב הוא דמות שנויה במחלוקת בין סונים

לשיעים. כולם מסכימים שסייע למוחמד – נתן לו קורת גג ולימד אותו את מלאכת המסחר (מה שאפשר למוחמד ללמוד חשבון וקראו וכתוב, לצאת לראשונה בחייו מחצי האי ערב, להכיר תרבויות ודתות אחרות, למשל בסוריה, תוך דגש על נצרות ויהדות מונותאיסטיות). הוויכוח נסוב בין השאר סביב השאלה האם הוא התאסלם, כפי שטוענים השיעים, או לא, כפי שטוענים הסונים. כמו כן, מבחינת השיעים העובדה שמוחמד גדל בביתו של אבו טאלב והכיר מקרוב את בנו עלי, חשובה מאוד כדי להסביר מדוע עלי נבחר להיות יורשו של מוחמד.

דמות נוספת חשובה בחייו של מוחמד עוד לפני ההתגלות הראשונה היא **ח'דיג'ה**, האישה העשירה והמפורסמת ביותר במכה, המעסיקה של מוחמד בענייני המסחר ולאחר מכן אשתו הראשונה והמאמינה הראשונה באסלאם. היא נתנה למוחמד בסיס כלכלי חזק, ילדה לו 4 בנות ובנים שלא הגיעו לגיל בגרות. היה ביניהם פער גילאים שיש האומרים שהגיע ל-15 שנים ויש האומרים שפחות. מוחמד התחייב, בניגוד למקובל באותה תקופה לא להתחתן עם אישה אחרת, כל עוד ח'דיג'ה בחיים, וכך אומנם היה עד למותה בשנת 619, לאחר 25 שנות נישואין עם מוחמד. לאחר מכן התחתן בהדרגה עם 12 נשים. הראשונה הייתה סודא, אלמנה עם ילדים משבט חזרג' מאל-מדינה שסייע למוחמד לאחר ההגירה לאל-מדינה. האישה הבולטת ביניהן היא עאישה שהייתה בת 6, בתו של הסוחר העשיר אבו בכר, שלימים יהיה הח'ליף הראשון באסלאם. למימוש הנישואין חיכו 3 שנים.

סיכום זה נערך בידי המורה גיל חנן מבה"ס הריאלי העברי בחיפה.